

Onderwijsmonitor 2018-2019

Flankerend onderwijsbeleid van de stad Antwerpen heeft als doel om zoveel mogelijk jongeren een diploma of kwalificatie te doen behalen. Hierbij is het van essentieel belang om de leerloopbanen van Antwerpse jongeren in kaart te brengen en te analyseren.

Het resultaat van deze analyse werd de voorbije schooljaren in een uitgebreide onderwijsmonitor gepresenteerd. Vanaf dit schooljaar presenteren we de data in een overzichtelijke online applicatie¹. Via deze toepassing kan men cijfers opvragen over ongekwalificeerde uitstroom en de verschillende factoren die een voorspellende waarde hebben op ongekwalificeerde uitstroom. Dit zijn onder andere ongewettigde afwezigheden, schoolse vertraging en zittenblijvers.

Alle cijfers in deze applicatie, behalve die van ongewettigde afwezigheden, verwijzen naar de woonplaats van de leerling en niet naar de vestigingsplaats van de school waar de leerling is ingeschreven. Het verhogen van de gekwalificeerde uitstroom is immers niet enkel een verantwoordelijkheid van de scholen, maar is een ambitie die enkel kan worden waar gemaakt door samenwerking tussen verschillende diensten en organisaties in de stad.

Jaarlijks zal er nog een korte samenvatting worden gemaakt van de cijfers, om foute interpretaties te vermijden. Uiteraard kan men extra informatie of toelichting vragen bij de dienst onderwijsbeleid van de stad Antwerpen².

¹ <https://stadincijfers.antwerpen.be/dashboard/dashboard-onderwijs/>

² Onderwijsnetwerk@antwerpen.be

1 Ongekwalficeerde uitstroom

Flankerend onderwijsbeleid van de stad Antwerpen heeft de ambitie en doelstelling om ongekwalificeerde uitstroom te reduceren. Daarom is het belangrijk om deze evolutie nauwgezet op te volgen en te monitoren. Eerst rapporteren we in welke mate schoolverlaters gekwalificeerd de schoolbanken verlaten.

Gekwalificeerd betekent dat de schoolverlater een kwalificatie behaalde die toegang geeft tot de arbeidsmarkt of doorstroom naar het hoger onderwijs mogelijk maakt. Vroegtijdig schoolverlaters of leerlingen die ongekwalificeerd uitstromen zijn dus leerlingen die niet meer leerplichtig zijn en het Vlaams secundair onderwijs verlaten zonder kwalificatie. Leerlingen in opleidingsvormen één en twee in het buitengewoon onderwijs, volgen alternatieve kwalificerende trajecten waardoor ze geen kwalificatiecriterium kunnen behalen en niet worden beschouwd als vroegtijdig schoolverlaters.

De laatste gepubliceerde cijfers dateren van schooljaar 2017-2018. Sinds dit jaar worden de Vlaamse cijfers ook gepubliceerd via de online tool 'dataloop' en worden er geen rapporten meer gemaakt. Via deze toepassing kan men gedetailleerde cijfers vinden voor Vlaanderen en alle gemeenten.³

Zowel in Antwerpen als in Vlaanderen is het aantal vroegtijdig schoolverlaters opnieuw gestegen. In Antwerpen verliet 22% van de leerlingen het onderwijs zonder een kwalificatie in het schooljaar 2017-2018. Dit is een kleine stijging ten opzichte van het vorige schooljaar, toen 21,8% van de leerlingen ongekwalificeerd uitstroomden. In absolute aantallen spreken we over 1096 leerlingen in het schooljaar 2017-2018 en 1.063 in het schooljaar 2016-2017.

De Antwerpse cijfers blijven hiermee bijna dubbel zo hoog als in Vlaanderen, waar 11,5% van de leerlingen vroegtijdig de schoolbanken heeft verlaten. Hier is de stijging van 0,8% wel groter dan in Antwerpen. In absolute cijfers gaat het in Vlaanderen over 7.413 leerlingen die ongekwalificeerd zijn uitgestroomd.

Als we vroegtijdig schoolverlaters opdelen naar studierichting zien we dat het grootste aantal schoolverlaters in het beroeps secundair en het deeltijds beroeps secundair onderwijs les volgde. Respectievelijk verlieten er 394 en 317 leerlingen uit deze studierichting het onderwijs zonder diploma. In het technisch secundair onderwijs waren dit 194 leerlingen, 79 in het buitengewoon secundair onderwijs, 78 in het algemeen secundair onderwijs en 34 in het buitengewoon secundair onderwijs.

Ten opzichte van het totale aantal Antwerpse leerlingen in de verschillende studierichtingen, is de ongekwalificeerde uitstroom in het deeltijds beroeps secundair onderwijs duidelijk het grootste. 67,9% van alle leerlingen die les volgen in deze richting zijn ongekwalificeerd uitgestroomd. In het buitengewoon secundair onderwijs stroomde 40,3% van de leerlingen ongekwalificeerd uit. In de andere onderwijsvormen ligt het

³ <https://dataloop-publiek.vlaanderen.be>

procentueel aantal lager met 27,8% in het beroeps secundair onderwijs, 22,7% in het kunst secundair onderwijs, 14,5% in het technisch secundair onderwijs en 5,5% in het algemeen secundair onderwijs. Enkel in het technisch en het algemeen secundair onderwijs is dit een daling ten opzichte van het vorige schooljaar.

Dit opmerkelijke verschil kan mogelijk verklaard worden door het feit dat er in Antwerpen procentueel heel wat meer jongeren wonen die te maken hebben met onderwijskansarmoede.

Er zijn vier leerlingkenmerken die Vlaanderen in rekening brengt om mee te bepalen of een jongere in 'onderwijskansarmoede' opgroeit⁴:

1. in het gezin wordt geen Nederlands gesproken,
2. de moeder heeft maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs,
3. het gezin woont in een buurt waar er een hoge mate van schoolse vertraging is
4. de leerling ontvangt een schooltoelage.

Het aantikken op één of meerdere van deze factoren verhoogt de kans op vroegtijdig school verlaten sterk.

Er zijn verschillende redenen waarom jongeren ongekwalificeerd uitstromen en deze kunnen te maken hebben met oriëntatiemoeilijkheden, risicofactoren in de school, vrije tijd en/of gezinscontext en welzijnsproblemen.

⁴ Vlaams ministerie van Onderwijs en vorming, vroegtijdig schoolverlaten in het Vlaams secundair onderwijs, maart 2019

2 Basisonderwijs

In het schooljaar 2018-2019 waren er 66.769 Antwerpse leerlingen ingeschreven in het basisonderwijs in de stad Antwerpen. 39.065 van hen volgden les in het gewoon lager onderwijs, en 25.177 in het gewone kleuteronderwijs. In het buitengewoon lager onderwijs telden we 2.296 leerlingen die in de stad wonen en 231 kleuters in het buitengewoon kleuteronderwijs.

2.1 Schoolse vertraging en zittenblijven

Net zoals in drie voorgaande schooljaren kan er een stijging worden vastgesteld in het aantal zittenblijvers in het Antwerpse basisonderwijs. Deze leerlingen werden in februari van het huidige schooljaar ingeschreven, hetzelfde leerjaar als in februari van het vorige schooljaar. In het schooljaar 2018-2019 moest 4,1% van de leerlingen in het basisonderwijs hun jaar overdoen. Dit is een lichte stijging van 0,2% ten opzichte van het vorige schooljaar, maar het is opvallend dat de stijgende trend zich blijft verder zetten sinds de cijfers in het schooljaar 2015-2016 opnieuw zijn beginnen stijgen. De schooljaren daarvoor was er een geleidelijke daling waarneembaar.

Het procentueel aantal zittenblijvers in Vlaanderen blijft met 1,9% hetzelfde als de voorbije drie schooljaren.

In absolute cijfers betekent dit dat er in Antwerpen 1.473 leerlingen bleven zitten. Dit zijn er 99 meer dan het schooljaar voordien. In Vlaanderen was de stijging procentueel kleiner en bleven er 8.207 leerlingen zitten in het schooljaar 2018-2019. Dit zijn er 12 minder dan in het schooljaar voordien.

Er wordt in de stad Antwerpen dus meer en meer gekozen om leerlingen te laten zittenblijven, ondanks dat er is aangetoond dat dit op lange termijn geen oplossingen biedt en het risico op vroegtijdig schoolverlaten op latere leeftijd enkel vergroot.

Naarmate de leerlingen ouder worden, zien we dat het aantal zittenblijvers ook daalt. Men kiest er vaker voor om leerlingen in het begin van hun schoolloopbaan in de lagere school hun jaar te laten overdoen. Wellicht denkt men dan nog niet aan de mogelijke negatieve gevolgen van zittenblijven op latere leeftijd.

Ondanks deze stijging blijft het aantal jongeren met schoolse vertraging wel verder dalen, al wordt de daling elke jaar procentueel steeds kleiner. In het schooljaar 2018-2019 zat 18,5% van de leerlingen niet in het leerjaar waar ze zouden moeten zitten op basis van hun leeftijd. Dit is 0,3% minder dan het schooljaar voordien. Dit betekent dat de inspanningen van de voorbije jaren nog steeds invloed hebben op de cijfers van dit schooljaar. Daarnaast zijn er ook nog andere factoren die een invloed hebben op schoolse vertraging. Zo worden bijvoorbeeld anderstalige nieuwkomers niet altijd in een klas met leeftijdgenootjes geplaatst, maar volgen ze les bij een jongere klas die meer aansluit bij hun taalniveau.

Ook in Vlaanderen blijft dit aantal dalen. In het schooljaar 2018-2019 waren er 11,6% leerlingen met schoolse vertraging ten opzichte van 11,9% in het schooljaar voordien.

Als we kijken naar de woonplaats van de leerlingen zien we dat er in bepaalde regio's meer leerlingen wonen met schoolse vertraging. In Antwerpen-centrum, Hoboken, Deurne en Borgerhout wonen er procentueel het meeste leerlingen met schoolse vertraging.

2.2.1 Schoolse vertraging in het kleuteronderwijs

2% of 504 van de Antwerpse leerlingen in de kleuterklas zouden op basis van hun leeftijd in de lagere school moeten zitten. Dit zijn dus kleuters die ergens in het kleuteronderwijs een jaar zijn blijven zitten of hebben moeten 'herkleuteren'.

2.2 Ongewettigde afwezigheden

In tegenstelling tot de andere cijfers wordt er voor de problematische afwezigheden wel geregistreerd op vestigingsplaats van de school en niet op woonplaats van de leerling. Afwezigheden worden immers geregistreerd door de school. Per halve dag afwezigheid krijgt een leerling een B-code. Deze informatie wordt uitgewisseld met het agentschap voor onderwijsdiensten (AGODI), wiens kerntaak er in bestaat om de leerplicht op te volgen. In het dashboard onderwijs wordt er informatie weergegeven over het aantal leerlingen dat minstens 5, 10, 15 of meer dan 30 halve dagen afwezig was.

In het schooljaar 2018-2019 waren er 5.623 leerplichtige leerlingen uit het basisonderwijs meer dan 5 halve dagen problematisch afwezig. Dit is 13,7% van alle leerplichtige leerlingen in de Antwerpse basisscholen en een daling van 0,9% ten opzichte van het vorige schooljaar. In absolute cijfers zijn dit 308 leerlingen. In Vlaanderen waren 7,4% of 34.777 van alle leerplichtige leerlingen in het basisonderwijs meer dan 5 halve dagen afwezig. Dit is een lichte stijging van 0,2% ten opzichte van het vorige schooljaar.

Wanneer we de opsplitsing maken in soort onderwijs zien we dat er procentueel meer spijbelaars zijn in het buitengewoon basisonderwijs. 660 van de 2.151 leerplichtige leerlingen of 30,7% was hier problematisch afwezig gedurende het schooljaar, ten opzichte van 4.963 van de 38.962 of 12,7% van de leerplichtige leerlingen in het gewone basisonderwijs.

Als er wordt gekeken naar de ernst van het spijbelgedrag merkt men dat er bij 3.224 van de spijbelaars in het gewone basisonderwijs tussen de 5 en 10 ongewettigde afwezigheden werden geregistreerd. Dit is 7,8% van alle leerplichtige leerlingen en het grootste aandeel.

1.014 van de spijbelaars verzamelden 10 tot 14 B-codes en 883 leerlingen tussen de 15 en 29 B-codes. 502 leerlingen waren minstens 30 halve dagen ongewettigd afwezig. Procentueel zijn dit respectievelijk 2,5%, 2,1% en 1,2% van alle leerplichtige leerlingen. Deze tendens is hetzelfde als in de voorbije schooljaren.

Ook in het buitengewoon basisonderwijs was het grootste deel van de spijbelaars, zo'n 305 leerlingen, tussen de 5 en 10 halve dagen afwezig. Dit is 14,2% van alle leerplichtige leerlingen. 264 leerlingen of 12,3% van de leerplichtige leerlingen waren tussen de 10 en 29 halve dagen afwezig. 91 leerlingen of 4,2% van het totale aantal leerlingen verzamelden 30 of meer halve dagen.

Secundair onderwijs

In het schooljaar 2018-2019 waren er 37.633 Antwerpse leerlingen ingeschreven in het secundair onderwijs in de stad Antwerpen. 35.744 van hen volgden les in het gewoon secundair onderwijs, en 1.889 in het buitengewoon secundair onderwijs.

3.1 Schoolse vertraging en zittenblijven

In het schooljaar 2018-2019 zaten er 2.267 leerlingen in hetzelfde leerjaar als het jaar voordien. Dit zijn er 12 meer dan in het vorige schooljaar, maar als dit ten opzichte van het totale aantal leerlingen wordt bekeken, zien we een procentuele daling van 7,4% in het schooljaar 2017-2018 naar 7,2% in het schooljaar 2018-2019.

In Vlaanderen daalt zowel het absolute als het procentuele aantal zittenblijvers. Er bleven in het schooljaar 2018-2019 15.258 leerlingen zitten. Dit zijn er 308 minder dan het vorige schooljaar en 4% van alle leerplichtige leerlingen in het secundair onderwijs. Dit is een procentuele daling van 0,1%.

Er kan dus opnieuw een daling worden vastgesteld, nadat er vorig schooljaar voor het eerst sinds het schooljaar 2008-2009 een stijging was op te merken. Dit betekent dat er zowel in de stad Antwerpen als in Vlaanderen opnieuw minder gekozen wordt om leerlingen te laten zittenblijven.

Ook het aantal leerlingen met schoolse vertraging daalt verder ten opzichte van de vorige schooljaren. In het schooljaar 2018-2019 zat 41,4% van de leerlingen niet in het leerjaar, waar ze zouden moeten zitten op basis van hun leeftijd. Dit is 1,4% minder dan het schooljaar voordien. 31,6% van de leerlingen zit één jaar achter op hun leeftijd en 9,8% twee of meer jaren.

Ook in Vlaanderen blijft dit aantal dalen. In het schooljaar 2018-2019 had 25,8% van de leerlingen schoolse vertraging opgelopen tijdens hun schoolloopbaan. 105.433 of 21% van de leerlingen zat één jaar achter op basis van leeftijd en 4,8% minstens twee jaar.

Als we kijken naar de schoolse vertraging van leerlingen in de verschillende studierichtingen van het gewone voltijds secundair onderwijs kunnen we gelijkaardige vaststellingen doen als de voorbije schooljaren.

Een opvallende vaststelling is het feit dat er in de B-stroom van het gewoon secundair onderwijs procentueel bijna dubbel zo veel leerlingen zitten met één jaar schoolse

vertraging ten opzichte van de leerlingen in de A-stroom. In de B-stroom hebben 44,1% van de leerlingen schoolse vertraging en in de A-stroom 24,7% van de leerlingen. Omgekeerd heeft 4,4% van de leerlingen in de A-stroom meer dan één jaar schoolse vertraging tegenover 2,6% in de B-stroom.

De grootste groep van leerlingen met schoolse vertraging vinden we terug in het beroeps secundair onderwijs. 48% van deze jongeren heeft één jaar schoolse vertraging opgelopen en 22% meer dan één jaar. Slechts 29% van de leerlingen in het beroeps secundair onderwijs heeft een schoolloopbaan zonder schoolse vertraging.

In het technisch secundair onderwijs zijn er meer leerlingen zonder schoolse vertraging, maar blijft de groep die wel schoolse vertraging heeft opgelopen toch groot. 40% heeft één jaar schoolse vertraging en 18% meer dan één jaar. 42% van de leerlingen in deze onderwijsrichting heeft geen schoolse vertraging.

In het kunst secundair onderwijs heeft 58% van de jongeren een schoolloopbaan zonder vertraging. 32% van de leerlingen heeft hier één jaar schoolse vertraging en 10% meer dan twee schooljaren.

Het kleinste aandeel van leerlingen met schoolse vertraging vinden we terug in het algemeen secundair onderwijs waar 75% van de leerlingen geen schoolse vertraging heeft. 21% van de leerlingen heeft één jaar vertraging opgelopen en 4% meer dan één jaar.

Dezelfde verhouding zien we bij de schoolloopbanen van alle leerlingen in Vlaanderen.

Naast zittenblijven zijn er ook nog andere factoren die impact hebben op de schoolloopbaan van jongeren. Ook verandering van school, onderwijsvorm of studierichting vergroot de kans op schoolse vertraging. Het is essentieel om blijvende aandacht te hebben voor de factoren die het leerproces verrijken of versnellen. Jongeren met één jaar schoolse vertraging lopen tot 50% meer (en tot 90% met meer dan één jaar schoolse vertraging) kans om ongekwalificeerd uit te stromen en vragen ook meer investering van de maatschappij als ze langer op school blijven of later op de arbeidsmarkt komen.

Ten slotte kunnen we vaststellen dat er in bepaalde regio's van de stad meer jongeren wonen met schoolse vertraging. Wel zien we in alle regio's een lichte daling van het percentage leerlingen met schoolse vertraging. Ondanks de daling blijft het percentage leerlingen met schoolse vertraging het grootst in Antwerpen-centrum, Borgerhout, Hoboken, Deurne en Merksem. Net zoals in het basisonderwijs worden in deze wijken ook het meeste leerlingen geteld die aantikken op één of meerdere van de indicatoren voor onderwijskansarmoede.

3.2 Ongewettigde afwezigheden

Ook deze cijfers worden, om dezelfde reden als in het basisonderwijs, geregistreerd op vestigingsplaats van de school en niet op woonplaats van de leerling.

In het schooljaar 2018-2019 verzamelden 15.114 van de 37.633 leerlingen in het secundair onderwijs in Antwerpen meer dan 5 B-codes. 36,6% van alle leerlingen in Antwerpen zijn dus meer dan 5 halve dagen afwezig geweest. Dit is een stijging van 2,9% ten opzichte van het schooljaar 2017-2018.

Dit betekent ook dat er in Antwerpen procentueel heel wat meer problematisch afwezige leerlingen zijn dan in Vlaanderen, waar 22% van de leerlingen in het secundair onderwijs meer dan 5 halve dagen afwezig is geweest in het schooljaar 2017-2018. Ook in Vlaanderen is dat een lichte stijging ten opzichte van het schooljaar voordien.

42,5%, en dus het grootste deel van alle spijbelaars in Antwerpen, was 10 tot 29 halve dagen afwezig. 40% van de spijbelaars in Antwerpen was 5 tot 10 halve dagen onwettig afwezig gedurende het schooljaar en 17,5% verzamelde meer dan 30 B-codes. Deze cijfers zijn ongeveer hetzelfde als het vorige schooljaar.

Net zoals in de vorige schooljaren is het procentueel aantal spijbelaars veruit het hoogste in het deeltijds beroeps secundair onderwijs 1.567 leerlingen waren hier meer dan 5 halve dagen afwezig. Dit zijn met 99,4% bijna alle leerlingen. Opvallend is hier dat de meeste leerlingen ernstiger spijbelgedrag vertonen. 47,6% van de leerlingen was minstens 30 halve dagen ongewettigd afwezig. 41,1% tussen de 10 en 29 dagen en 10,6% verzamelde 5 tot 9 B-codes.

In het gewoon voltijds secundair onderwijs was 36,4% van de leerlingen minstens 5 halve dagen afwezig. Dit is een stijging van 3,9% ten opzichte van het schooljaar 2017-2018. De stijging zien we terug komen in alle studierichtingen behalve in het OKAN-onderwijs.

Toch blijft het procentuele aantal ongewettigd afwezigen het hoogst in het OKAN-onderwijs en het beroeps secundair onderwijs. Respectievelijk zijn 63,9% en 63,1% van alle leerlingen in deze studierichtingen meer dan 5 halve dagen afwezig geweest. In het kunst secundair onderwijs 30,2%, in het technisch secundair onderwijs 28,3% en in het algemeen secundair onderwijs 14,5%. In de eerste graad van het gewoon secundair onderwijs werden er bij 15,3% van de leerlingen minstens 5 ongewettigde afwezigheden geregistreerd.

In het buitengewoon secundair onderwijs waren er 901 leerlingen meer dan 5 halve dagen ongewettigd afwezig. Dit is 48,9% van alle leerlingen. We merken hier een daling op van 10% , nadat er een plotse toename was van het aantal spijbelaars in het schooljaar 2017-2018.

243 van de leerlingen of 13,7% waren 5 tot 9 halve dagen afwezig. 419 leerlingen of 19,4% verzamelden tussen de 10 en 29 B-codes en 239 of 6,7% leerlingen minstens 30.

Als we kijken naar het spijbelgedrag bij leerplichtige en meerderjarige spijbelaars kunnen we vaststellen dat de stijging in de spijbelcijfers zichtbaar is bij beide groepen in het gewoon voltijds secundair onderwijs en het deeltijds beroep secundair onderwijs. Ook de

daling in het buitengewoon secundair onderwijs zien we terug komen bij zowel de leerplichtige spijbelaars als bij de spijbelaars die niet meer leerplichtig zijn.

In het gewoon voltijds secundair onderwijs zijn er duidelijk meer spijbelaars bij de leerlingen die niet meer leerplichtig zijn, terwijl dit in het buitengewoon secundair onderwijs omgekeerd is. Hier zijn er duidelijk meer spijbelaars bij de leerplichtige leerlingen. Dit is geen onlogische vaststelling, aangezien in het buitengewoon secundair onderwijs de meerderjarige leerlingen soms bewust en in samenspraak met de ouders nog op school worden gehouden om een aantal extra competenties aan te leren. Dit is dus een groep meerderjarige leerlingen die gemotiveerd is om na hun meerderjarigheid nog naar school te komen.

In het gewoon voltijds secundair onderwijs is het spijbelgedrag ook ernstiger bij leerlingen die niet meer leerplichtig zijn. Zij zijn gemiddeld meer afwezig dan leerlingen die nog wel leerplichtig zijn.

3.2.1 Tuchtmaatregelen

Wanneer leerlingen omwille van een tucht- of disciplinaire maatregel worden uitgeschreven van een school, moet dit door de school gemeld worden bij AGODI. Net zoals ongewettigde afwezigheden of spijbelgedrag vormt dit een gevaar voor de schoolloopbaan van de jongeren en vergroot het de kans op ongekwalificeerde uitstroom.

In het schooljaar 2018-2019 werden er 517 leerlingen uitgeschreven omwille van een tuchtmaatregel. Dit zijn er 521 minder dan het schooljaar voordien. Dit is 1,4% van de Antwerpse jongeren in Antwerpse secundaire scholen. 479 van deze leerlingen volgden les in het gewoon voltijds secundair, 33 in het deeltijds secundair beroeps onderwijs en 5 in het buitengewoon secundair onderwijs. Ten opzichte van het totale aantal leerlingen is dat 1,4% in het gewoon voltijds secundair onderwijs, 2,1% van de leerlingen in deeltijds beroeps onderwijs en 0,3% van de leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs.